

Н. І. Бернадська

Епос

ЕПОС – один із трьох, поряд з [лірикою](#) та [драмою](#), родів художньої літератури. Твори цього роду об'єднує низка рис: об'єктивне зображення реальності, розповідний характер, сюжетність, «самовідстороненість» автора, різнобічне змалювання героїв, довільне і часто вибагливе конструювання часових та просторових координат. Залежно від тривалості зображувального часу, охоплення подій, які розкривають людські характери, розрізняють великі ([епопея](#), *роман*), середні (*повість*) та малі (*новела*, *оповідання*) епічні жанри.

Слово «епос» у східнослов'янській культурній традиції означає і літературний рід, і один із жанрів цього роду – епопею, отож сучасні літературознавці віддають перевагу терміну «епіка» (від грец. *ἐπιός* – те, що стосується Е.), більш притаманному для західноєвропейської літературної традиції. Специфічна риса Е. – в організувальній ролі розповіді, що художньо реалізується у таких формах, як оповідь про події за принципом їх згадування, різноманітні описи (побуту, природи, зовнішності, поведінки й духовного стану героїв, їхніх дій та вчинків), монологи, зокрема внутрішні, діалоги, полілоги персонажів. Крім того, між часом розповіді про події та зображеною дією існує певна часова дистанція, що дає змогу авторові споглядати змалюване ніби збоку. Ще Аристотель відзначив цю рису: письменник розповідає «про подію як про щось окреме від себе». О. Потебня також зауважив: «Епос – perfectum. Звідси спокійне споглядання, об'єктивність... У чистому епосі розповідача не помітно. Він не виступає зі своїми роздумами з приводу подій і почуттями».

Схильність до оцінки й коментаря автором зображеного – прямо в тексті, у відступах – філософському, ліричному, публіцистичному (романістика О. Гончара) – або опосередковано, в підтексті (романістика В. Підмогильного) – успадкована ще з античності. В епічних творах останніх століть письменник не дистанціюється від зображеного, а наснажує розповідь суб'єктивними, особистісними елементами. Е. виявляє найбільшу гнучкість у художньому відтворенні часопростору: дія може охоплювати значні часові проміжки або мить, яка вбирає в себе роки, може поєднувати часові й просторові міщення. Епічна форма використовує різні типи сюжетів: події відтворюються або в хронологічній послідовності (повість «Кайдашева сім'я» І. Нечуя-Левицького), або об'єднуються переконливим мотивуванням їх зв'язків, концентруючись навколо визначального епізоду

чи епізодів (роман «Місто» В. Підмогильного).

В Е. Нового й новітнього часу переважають не стільки зовнішні події, скільки змалювання динаміки й різноманітних відтінків духовного розвитку героїв (повість «Через кладку» О. Кобилянської, роман «Невеличка драма» В. Підмогильного). Залежно від кількості сюжетних ліній обсяг тексту епічних творів різний: від новел, оповідань-мініатюр (В. Стефаник, А. Чехов, О'Генрі) до масштабних епопей і романів («Іліада» та «Одіссея» Гомера, «Война и мир» Л. Толстого, «Волинь» У. Самчука). В епічних творах можна зобразити, на відміну від лірики й драми, велику кількість характерів, обставин, подій, доль, деталей, подробиць, водночас проникаючи у внутрішній світ людини, змальовуючи складні характери, часто незавершені, суперечливі, рухливі. Формування Е. відбувалося різними шляхами. Так, епічні пісні виникли на основі ліро-епічних, які, в свою чергу, постали з синкретичного давнього обряду, у міфі, народній казці, історичному переказі закорінена розповідна форма.

Рекомендована література

1. Домбровський В. Українська поетика з додатком: про найважливіші роди прози: Підруч. Перемишль, 1924;
2. Корман Б. Итоги и перспективы изучения проблемы автора // Страницы истории русской литературы. Москва, 1971;
3. Мелетинский Е. М. Введение в историческую поэтику эпоса и романа. Москва, 1986;
4. Флоренский П. А. Анализ пространственности и времени в художественно-изобразительных произведениях. Москва, 1993;
5. Чижевський Д. Історія української літератури: Від початків до доби реалізму. Т., 1994;
6. Женетт Ж. Повествовательный дискурс // Женетт Ж. Фигуры: В 2 т. / Пер. с франц. Т. 2. Москва, 1998;
7. Фролова К. Рід мистецтва як морфологічна категорія // Актуал. проблеми вивчення літ. родів. Дн., 2002. Вип. 5.

Бібліографічний опис:

Епос / Н. І. Бернадська // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2009. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-17948>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).